

ВЕЛИКА
УКРАЇНСЬКА
ЮРИДИЧНА
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ 13

МІЖНАРОДНЕ
ПРИВАТНЕ ПРАВО

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 13

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Харків

«Право»

2021

УДК 340(477)(031)

B27

Редакційна колегія 13-го тому:

А. С. Довгерт (голова),

О. Ю. Серьогін (відповідальний секретар),

В. І. Борисова, В. Я. Калакура, О. О. Кот, О. В. Кохановська,

Н. С. Кузнєцова, Д. В. Лук'янов, І. А. Шуміло

*Видання цього тому здійснено за підтримки
Київського регіонального центру
Національної академії правових наук України*

B27 **Велика українська юридична енциклопедія** : у 20 т. — Харків : Право, 2016— .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 13 : Міжнародне приватне право / редкол.: А. С. Довгерт (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2021. — 864 с. : іл.

ISBN 978-966-998-309-1

Видання є першим в Україні систематизованим зводом знань про міжнародне приватне право. Статті Енциклопедії розкривають сучасний правовий інструментарій, що використовується для регулювання міжнародних приватних відносин.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів закладів вищої освіти, а також усіх тих, хто цікавиться сучасною доктриною та практикою міжнародного приватного права.

УДК 340(477)(031)

ISBN 978-966-998-309-1 (т. 13)

ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2021

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2021

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2021

© Видавництво «Право», 2021

Структура СЕС передбачає текст, що складається з 5-ти ч. і 173-х ст. У ньому визначаються заг. засади укладення договорів, вимоги до правосуб'єктності сторін, умов договорів, заг. та спец. форм для окремих видів договорів, специфіка виконання, зміни та припинення контрактів, укладення та виконання договорів представником, наслідки невиконання та неналежного виконання договорів, аномалії договорів, а також способи та засоби захисту договірних відносин.

У СЕС визначено правило, за яким питання договірної права, не врегульовані СЕС, мають бути визначені на підставі актів ЄС, а потім нац. зак-ва.

Формальною відмінністю СЕС є відсутність офіц. коментарів і порівняльно-прав. довідок. Однак «звіт координатора» (Д. Гандольфі), який не є складником СЕС, містить компаративні огляди (спочатку викладаються моделі 2-х базових джерел, потім усі ін.), резюме зауважень експертів, мотиви прийнятого рішення та інформацію про конкретні джерела окремих положень СЕС. Оформлення, стиль і зміст СЕС, у т. ч. високий рівень деталізації приписів, зумовлені його метою: на відміну від «принципів» він претендує на роль 1-ї редакції європ. кодексу як прийнятого на рівні ЄС нормат.-прав. акта.

Лит.: Gandolfi Maria Letizia Ruffini. Le Code européen des contrats – Livre I, à l'Institut de France (et les travaux préparatoires du Livre II, à l'Université de Pavie). *Revue internationale de droit comparé*. 2006. Vol. 58. Num. 3 ; Garcia Kiteri. Le droit civil européen. Nouveau concept, nouvelle matière

Bruxelles, 2008 ; Nadaud Séverine. *Codifier le droit civil européen*. Bruxelles, 2008.

О. Ю. Димінська.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО – створення системи єдиних (уніфікованих) прав. норм у рамках ЄС, спрямованих на вирішення колізій у сфері приватноправ. відносин з іноз. елементом.

У розвитку МПрП в ЄС можна виділити три етапи: становлення (1957–99); активний розвиток – після набрання чинності Амстердамським договором (1999–2009); сучасний період – після набрання чинності Лісабонським договором (2009 – дотепер).

1-й етап розвитку МПрП в ЄС характеризувався тим, що джерелом уніфікації виступали конвенції, які уклалися на підставі ст. 220 Договору про заснування Європ. Екон. Співтовариства. Ця стаття згодом була змінена на ст. 293 Договору про заснування Європ. Співтовариства, яку тепер анульовано Лісабонським договором 2007. Керуючись цією статтею, держави – члени ЄС підписали у 1968 Брюссельську конвенцію з питань юрисдикції та примусового виконання суд. рішень щодо цив. та комерц. справ. Зазначена Конвенція застосовувалася до будь-яких комерц. і цив. спорів (за винятком податкових, митних та адмін.) незалежно від того, розглядалися вони судом чи трибуналом. Наступною в регуляції прив. міжнар.-прав. колізій між державами-членами стала Рим. конвенція про право, що застосовується до договірних зобов'язань (1980). Фундаментальний

принцип цього документа – автономія волі (*lex voluntatis*) сторін договору. Якщо право, що застосовується до договору, не було вибрано сторонами відповідно до зазначеного принципу, то договір регулювався правом держави, з якою він мав найтісніший зв'язок. При цьому презюмувалося, що такою є країна, в якій сторона, яка повинна здійснити виконання даного договору, має на момент його укладання своє звичайне місце перебування. Протягом 1-го періоду колізійні норми створювалися не лише міжнар. конвенціями, а й директивами, які мали фрагментарний та випадковий характер.

2-й етап розвитку МПрП в ЄС відкрив нові перспективи для законодавчої діяльності ЄС щодо норм МПрП. Зокрема, згідно з Амстердамським договором, компетентність у сфері суд. співпраці з цив. і комерц. питань була передана від колишнього 3-го стовпа до 1-го. Таким чином, інституції ЄС наділялися компетенцією видавати закони у сфері МПрП. Із набуттям чинності Амстердамським договором (1 трав. 1999), уніфікація норм МПрП почала здійснюватися, гол. чином, за допомогою регламентів ЄС. Продовжуючи курс, запроваджений конвенціями в багатьох сферах МПрП, Рада (пізніше з Європ. Парламентом) спочатку прийняла регламенти *Рим I* і *Рим II*, які замінили Рим. конвенцію та *Брюссель I*, *Брюссель II*, *Брюссель II A* (або *Брюссель II bis*), які замінили Брюссельську конвенцію.

Рим I містить низку поправок, часом досить радикальних порівняно з Рим. конвенцією 1980. *Рим II* продов-

жує лінію Рим. конвенції на уніфікацію колізійних норм держав-членів – на цей раз у сфері приватноправ. зобов'язань, що впливають не з договору, а з ін. юрид. фактів, перш за все зобов'язань унаслідок заподіяння шкоди. До числа позадоговірних зобов'язань, які підпадають під дію цього Регламенту, належать також зобов'язання внаслідок безпідставного збагачення, дій у чужому інтересі без доручення і недобросовісних дій одного з контрагентів на етапі переддоговірних переговорів (*culpa in contrahendo*, або «вина під час укладення договору»). *Брюссель I* замінив Брюссельську конвенцію 1968. Посилання на нього містяться практично в усіх ін. процесуал. актах ЄС, що й не дивно з огляду на його найбільш заг. характер. Цей акт визначає підсудність (юрисдикцію) всіх цив. і комерц. справ у ЄС, якщо ті належать до числа транскордонних. Окрім того, саме він визначає (за деякими винятками) умови визнання і виконання рішень однієї держави-членкини на території ін. *Брюссель II* за дітей обох батьків уніфікував питання про підсудність, визнання та виконання суд. рішень у сімейних справах й у сфері відповідальності батьків за спільних дітей. *Брюссель II bis* скасував Регламент (ЄС) № 1347/2000 і вніс суттєві зміни у порядок регулювання процедури визнання та виконання суд. рішень у справах про батьківську відповідальність. Регламент досить широко тлумачить термін «батьківська відповідальність», оскільки визнає суб'єктом батьківських прав та обов'язків не лише біологічних батьків дитини,

а й ін. фіз. осіб, які виконують функції опікунів. Окрім того, він містить спец. правила виконання суд. рішень у разі незаконного викрадення дітей. Згідно з Регламентом (ЄС) № 4/2009 від 18 груд. 2008 («Брюссель III») про юрисдикцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, а також співробітництво з питань, що стосуються аліментних зобов'язань, платник аліментів, що перебуває в державі – члені ЄС, повинен мати змогу легко отримати рішення, яке автоматично набуває юрид. сили в ін. державі – члені ЄС без подальших формальностей. Під дію положень цього Регламенту потрапили всі зобов'язання зі сплати аліментів, що виникають із сімейних, батьківських, шлюбних чи родинних взаємин.

3-й етап розвитку МПрП у ЄС розпочинається з набрання чинності Лісабонського договору, який скасував т. зв. 3 опори ЄС, закріпивши у ст. 47 Договору про ЄС правосуб'єктність ЄС. Регламенти продовжують бути визначальним джерелом МПрП. Авторитетне тлумачення їхнього змісту було покладено на Суд справедливості ЄС, що вже виніс значну кількість рішень щодо них. Регламент (ЄС) № 1215/2012 від 12 груд. 2012 («Новий Брюссель I») про юрисдикцію, визнання та виконання суд. рішень у цив. та комерц. справах, який у січ. 2015 змінив однойменний попередній Регламент (ЄС) № 44/2001 від 22 груд. 2000. Гол. метою Регламенту є скасування екзекватури між країнами ЄС, оскільки існуючі відмінності між нац. системами країн у сфері визнання та виконання рішень значно ускладнюють функціонування внутр. ринку.

«Новий Брюссель I» чітко визначив осн. підстави відмови у визнанні й виконанні суд. рішень у цив. та комерц. справах. Характерною особливістю цього інституту є й те, що норми, які його регулюють, визначають належний суд, до якого необхідно звернутися, а не територію держави – члена ЄС, на якій він має розташовуватися. При цьому саме Суд ЄС забезпечує однакове тлумачення норм Регламенту. *Рим III* вирішує питання юрисдикції у справах про розірвання транскордонного шлюбу, застосовуване до цих правовідносин право тощо. Він покликаний максимально спростити процедуру розірвання шлюбу в МПрП ЄС і не поширюється на майнові питання подружжя. *Рим IV* про правонаступництво закріплює умови і порядок визнання та виконання рішень і автентичних документів у сфері спадкування, впроваджує в обіг Європ. Свідокство про спадкування, а також забезпечує захист прав не лише спадкоємців, а й кредиторів спадкодавця.

Лит.: Руденко О. В. Уніфікація міжнародного приватного права в ЄС. Чернівці, 2009; Довгерт А. С. Колізійне регулювання договірних відносин в Європейському Союзі та Україні. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України*. 2012. № 11.

О. В. Руденко.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС – проект зводу цив. прав. норм, що розробляється для ЄС у рамках більш масштабного заг. плану щодо уніфікації та *гармонізації* норм європ. прив. права. Проект було започатко-